

SALA IGNACIO PINAZO

Esta sala de l'IVAM alberga un tram de 68 metres lineals de l'antiga muralla medieval de València. Les muralles de la nostra ciutat constituïen el seu fet definitori en l'Edat mitjana, de manera que un dels primers escuts de València representava una ciutat fortificada, envoltada per les aigües del Túria. Esta representació simbòlica ha arribat als nostres dies, fins i tot després de l'enderrocament físic dels murs, a través de nombrosos gravats religiosos populars.

La muralla definitiva de València va ser construïda a partir de 1356, any en el qual el rei Pere IV el Cerimoniós va demanar als Jurats que acceleraren en la construcció d'un tancat nou pel perill que suposaven els atacs del rei Pere I el Cruel de Castella. Els murs nous havien d'envoltar els ravals i la muralla islàmica, llavors en ús. Els treballs van ser dirigits pel picapedrer Guillem Nebot.

Les obres, de gran abast i molt oneroses, es van estendre al llarg de la segona mitat del segle XIV i fins i tot, en alguns trams, les obres no van acabar abans dels inicis del segle XV. Cal recordar la creació de la “Fàbrica de la Junta de Murs i Valls”, institució de la València foral encarregada de la construcció i el manteniment dels fossats, torres i murs de les muralles. Este organisme tenia una existència autònoma davant el Consell de la Ciutat, de la Generalitat i el Rei, amb un finançament propi sustentat per l'impost del blat que entrava a la ciutat.

Les dos excavacions arqueològiques realitzades en el solar del Institut Valencià d'Art Modern, la primera en 1987 i la segona en 2023, han permés documentar una part relativament important del mur baixmedieval, alhora que conèixer els aspectes físics de la seua construcció. Es tracta d'una tàpia formada per capes de terra batuda amb un gruix de 13 a 15,5 cm alternades amb capes primes de calç en una tècnica anomenada tàpia valenciana. Este conjunt està reforçat amb rajoles disperses i encofrat per l'exterior amb morter, a mode de forta crosta en la qual també van ser utilitzades rajoles. Els fonaments de la muralla conserven una altura de dos tàpies, assentada sobre una sabata, amb un gruix de 2,50 metres. En l'estat actual quedaven enterrats fins a 2,20 metres de muralla. L'interior de la fonamentació estava format per un morter de pedres i calç. Altres parts de la tanca baixmedieval, també estudiades amb mètodes arqueològics, estaven realitzades amb la tècnica d'encofrat de morter amb caixes de 1,14 metres d'altura mitjana i amb una distància entre mechinales de 2,30 metres.

Les muralles van crear un nou àmbit duplicant almenys la superfície de la ciutat. Esta urbanització va ser tan potent que quan la tanca va ser derrocada cinc segles més tard, de 1865 d'ara en avant, l'espai intramurs no estava encara totalment ocupat.

Les muralles han sigut considerades com un dels més específics símbols de la ciutat i formaven part d'un sistema més ampli que incloïa murs, torres i portes. Com va escriure Josep Llop (1674): Aquesta Insigne Ciutat de Valencia no sols esta ilustrada ab la hermosura de les Torres y muralles, sino tambe amb la Fabrica dels Portals grans, y chichs, entre els quals, los de Serrans y Quart, tenen la obra mes hermosa de torres, que se ha vist, fetes a despeses de la Ilustre Fabrica de Murs e Valls...”.

Les muralles formaven part, amb la seua consistència interna, d'un sistema simbòlic més ample, alhora centrífug i centrípet. En la perifèria, marcant els límits extrems, estaven les “Creus de Terme”, sempre orientades cap a l'exterior. Més a prop estaven les muralles, completades amb el conjunt de ponts sobre el riu Guadalaviar. Al mig, envoltat de torres cada vegada més altes, s'alçava el “Campanar Nou de la Seu”, començat al mateix temps que les muralles. El Miquelet, la campana de les hores, marcava el temps, mentres que els tocs litúrgics servien

de referència per a obrir i tancar “els portals petits i grans de la muralla”.

Entre octubre i desembre de 2023 es van dur a terme treballs d'intervenció sobre este tram de la muralla conservat en l'IVAM. Els treballs van consistir en la finalització del sondeig arqueològic obert als peus de la muralla, en la cara intramurs, entre dos sabates de pilars circulars, en l'extrem Nord de la Sala, aconseguint la cota de -1,50 metres i documentar la fonamentació original de la muralla medieval, consistent en una tàpia de morter de calç a mode de maçoneria encofrada amb taules de fusta, d'una altura documentada de 1,10 metres. Es va aconseguir l'inici de la segona tàpia de fonamentació, acarant els resultats amb el sondeig realitzat per Vicent Lerma i Julio Blasco en 1987. Les terres estèrils documentades en secció eren aportacions del quaternari acumulades per al luvions i posteriors depòsits del Túria. Sobre estes, es va documentar terra d'horta treballada en temps de la primera taifa valenciana (segle XI).

Així mateix, es van continuar els treballs de neteja de la superfície vertical de la muralla, tant intramurs com extramurs, localitzant elements de la seua tècnica edilícia com el seu procés constructiu, identificant agujales mecinales, mitges rajoles inserides en la denominada “tàpia valenciana”, típica dels segles XIV i XV (encara que esta tècnica perdura fins al segle XIX), altura de les tàpies i seqüència de les tongades d'argila i calç en el nucli del mur, vist en la secció Nord de la muralla.

Així mateix, van continuar els treballs d'identificació de restes edilícies en els murs verticals i es van iniciar els treballs de neteja final en la part horitzontal de la muralla; la part superior conservada d'esta. Es van identificar nombroses restes d'elements impropis procedents de les obres de 1988-89, generalment terra amb restes d'enderrocs i cendres mesclats. Es va procedir a retirar-los i netejar la superfície, emfatitzant i posant en valor les tècniques constructives (agujales-mecinales) que travessaven el mur per a una correcta lectura històrica-constructiva.

Així mateix, es van identificar restes de construccions del segle XIX que s'ha decidit conservar, com ara forges o forns (tres restes parcialment conservats), desguassos i possibles rebostos domèstics d'entre finals del XIX i principis del XX.

